

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Πρακτικά Ε' Πανελληνίου Θεολογικού Συνεδρίου: Θρησκεία-Παιδεία στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία (3-5 Σεπτεμβρίου 1982). Έπιμέλεια Καθηγητοῦ Κωνσταντίνου Δ. Μουρατίδου. Έκδοσις Πανελληνίου Ένώσεως Θεολόγων, Άθήναι 1984, σχ. 8ον, σελ. 472.

Ό παρών τόμος είναι σταθμός εις τήν Ίστορίαν τῆς Πανελληνίου Ένώσεως Θεολόγων, διότι ὡς σημειοῦται ἐν τῷ Προλόγῳ ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Κ. Μουρατίδου, «ἡ σύγκληση, ὀργάνωσις καὶ πραγμάτωσις τοῦ Ε' Πανελληνίου Θεολογικοῦ Συνεδρίου ὑπῆρξε (θεῖα χάριτι) ἡ κορυφαία ἐκδήλωσις στήν πάνω ἀπὸ τριάντα χρόνια δραστηριότητα τῆς Π.Ε.Θ. καὶ, κατὰ γενικὴν ἐκτίμησιν, ἀληθινὸ ὄροσημο στή σύγχρονη πνευματικὴ, ἔκπαιδευτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ πορεία τοῦ Ἔθνους μας... Τὸ Ε' Πανελλήνιο Θεολογικὸν Συνέδριον ἀπέδειξε περίτρανα τὴν τεράστια σημασία ποῦ ἔχει, σὲ μιὰ ἐποχὴ πρωτοφανοῦς σὲ παγκόσμιον κλίμακα ὀργανωμένης συναμοσίας κατὰ τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὁ συντονισμὸς καὶ ἡ ἐνεργοποίησις στήν κλίμακα ποῦ ἐπιβάλλεται τεραστίων πνευματικῶν δυνάμεων, ὅπως εἶναι τὸ Σῶμα τῶν 4.000 Ἑλλήνων Θεολόγων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν».

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργον παρουσιάζει τὰ Πρακτικά τοῦ Συνεδρίου, ὅπερ ἡσχολήθη περὶ τὸ κεντρικὸν θέμα «Θρησκεία-Παιδεία στή σύγχρονη ἑλληνικὴ κοινωνία», «ποῦ ἔδινε τὴ δυνατότητα ἔχει μόνον ἀναίρεσεως καὶ στηλιτεύσεως τῶν ἀντορθοδόξων θέσεων τῶν ἐχθρῶν τῆς Θρησκευτικῆς Παιδείας, ἀλλὰ καὶ τῆς διακηρύξεως, ὅτι ἡ ἀληθινὰ φωτισμένη Θρησκευτικὴ Παιδεία προϋποθέτει καὶ συνθέτει σὲ ἐνιαῖον καὶ ἀδιαίρετον ὅλον τὸν ἐκκλησιολογικόν, ἀπολυτρωτικόν καὶ κοινωνικόν παράγοντα, μὲ τοὺς ὁποίους καὶ μόνον διασφαλίζεται ὁ χαρισματικὸς, προφητικὸς καὶ βιωματικὸς χαρακτήρας τῆς Θρησκευτικῆς Παιδείας» (σελ. 11).

Λεπτομερέστερον ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ περιέχονται, ἐκτὸς τοῦ Προλόγου καὶ τῶν Πινάκων τῶν Διοικητικῶν καὶ Ἐποπτικῶν Συμβουλιῶν τῆς Π.Ε.Θ., τοῦ Πίνακος Περιεχομένων (σελ. 9-24) καὶ τῶν Πινάκων τῶν δωρητῶν τοῦ Συνεδρίου καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν συνέδρων (σ. 433-472), τέσσαρα μέρη.

Τὸ Α' μέρος ἀναφέρεται εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς προπαρασκευῆς, τῆς ὀργανώσεως καὶ τοῦ προγράμματος τοῦ συνεδρίου (σ. 25-54).

Τὸ Β' μέρος παρουσιάζει τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐπίσημον ἑναρξιν τοῦ συνεδρίου καὶ τὰς κατ' αὐτὴν χαιρετιστηρίους προσφωνήσεις τοῦ Προέδρου τῆς Π.Ε.Θ., τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Σεραφεῖμ, τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σταυρουπόλεως κ. Μαξίμου ὡς ἐκπροσώπου τοῦ Οἴκουμ. Πατριάρχου, τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθν. Παιδείας κ. Ἀπ. Κακλαμάνη, τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου πρῶτην Ἀθηνῶν κ. Ἱερωνύμου, ἐκπροσώπων τῶν διαφόρων κομμάτων καὶ πολιτικῶν κινήσεων, τοῦ Δημάρχου Ἀθηναίων κ. Δ. Μπέτη, τοῦ Ὑφυπουργοῦ Ἐθν. Παιδείας κ. Στ. Παπαθεμελλῆ, τοῦ Προπρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἐμμ. Βουζικα, τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἰ. Καρμίρη, τοῦ Προκοσμῆτορος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἡλ. Οἰκονόμου, τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Ἱ. Συνάξεως τῶν 12 Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους π. Θεολόγου Σιμωνοπετρίτου, τοῦ ἐκπροσώπου τοῦ Ἱ. Συνδέσμου Κληρικῶν Ἑλλάδος π. Δημητρίου Κλούτσου, τοῦ προέδρου τῆς ΕΘΕΒΕ καθηγητοῦ κ. Β. Στογιάννου καὶ τοῦ προέδρου τῆς ΟΛΜΕ κ. Κων/νου Οἰκονόμου (σ. 55-100). Εἰς τὸ αὐτὸ μέρος δημοσιεύεται καὶ τὸ κατὰ

τὴν Θ. Λειτουργίαν κήρυγμα τοῦ Προέδρου τῆς Π.Ε.Θ. Καθηγητοῦ κ. Κ. Μουρατίδου (σ. 100-106).

Τὸ Γ' μέρος παρουσιάζει τὸ κύριον μέρος τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου, ἤτοι τὰς γενομένας εἰσηγήσεις καὶ συζητήσεις ἐπὶ τῶν ἐξῆς θεμάτων: 1) «Ἐκκλησία καὶ Παιδεία» (Εἰσηγητὴς ὁ ὑπογραφόμενος). 2) «Θρησκεία καὶ Ἐπιστήμη στὸ χῶρο τῆς Παιδείας» (εἰσηγητὴς ὁ καθηγητὴς κ. Ἡλ. Οἰκονόμου). 3) «Ἡ ἀνθρωπολογικὴ δομὴ τῆς θρησκευτικῆς παιδείας» (εἰσηγητὴς ὁ Καθηγούμενος τῆς Ἱ. Μ. Ὁσίου Γρηγορίου π. Γεώργιος Καψάνης). 4) «Ἡ προσωπικότης τοῦ θεολόγου ὡς ἀποφασιστικὸς παιδευτικὸς παράγων» (εἰσηγητὴς ὁ Γεν. Ἐπιθεωρητὴς Μ.Ε. κ. Παν. Πάλλης). 5) «Ἡ θρησκευτικὴ παιδεία στοὺς νεωτέρους χρόνους» (εἰσηγητὴς ὁ καθηγητὴς κ. Β. Στογιάννος). 6) «Ἡ θρησκευτικὴ παιδεία ἐν ὄψει τῶν νεωτέρων κοινωνικῶν ἐξελίξεων» (εἰσηγητὴς ὁ καθηγητὴς κ. Ν. Νησιώτης). Τὸ Γ' μέρος κατακλείεται διὰ τῆς παρουσιάσεως τῶν ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ συνεδρίου προτάσεων καὶ πορισμάτων (σ. 107-402).

Τὸ Δ' μέρος παρουσιάζει τηλεγραφήματα πρὸς τοὺς συνέδρους, κρίσεις, καὶ σχόλια τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἡμερησίου τύπου, σκέψεις αὐτοκριτικῆς διὰ τὸ συνέδριον ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Λάππα καὶ κρίσεις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Βελγίου κ. Αἰμιλιανοῦ (σ. 403-432).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται φανερόν, ὅτι ὀφείλονται ἔπαινοι εἰς τὴν Πανελληνίον Ἐνωσιν Θεολόγων διὰ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἔκδοσιν, ἥτις παρουσιάζει πλήρως πᾶν ὅ,τι σχετίζεται πρὸς τὸ Ἐ' Πανελληνίον Θεολογικὸν Συνέδριον, τὸ ὁποῖον ἀνταποκρίθηκε παρὰ τίς οἰεσθήποτε ἀτέλειές του πρὸς τοὺς ὑψηλοὺς καὶ εὐρυτέρους στόχους του καὶ δικαίως χαρακτηρίσθηκε ὡς μία ἀπὸ τίς σημαντικώτερες πνευματικῆς ἐκδηλώσεις τοῦ 1982».

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Gerhard Ruhback-Josef Sudbrack (ἐκδ.), *Grosse Mystiker Leben und Wirken*, München 1984, σχ. 8ον, σ. 400.

Τὸ παρὸν ἔργον, ὅπερ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου C. H. Beck (München), παρουσιάζει τὴν ζῶην καὶ τὴν δράσιν χριστιανῶν μυστικῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἱ ὅποιοι ἔζησαν μεταξὺ τοῦ 4ου καὶ 20ου αἰῶνος.

Αἱ ὑπὸ διαπραγάνων ἐιδικῶν ἐρευνητῶν παρουσιαζόμεναι χριστιανικαὶ προσωπικότητες εἶναι ὁ Γρηγόριος Νύσσης (σ. 17-35), ὁ Εὐάγγελος Ποντικὸς (σ. 36-50), ὁ Αὐγουστῖνος (σ. 51-76), ὁ ψευδο-Διονύσιος (σ. 77-92), ὁ Συμεών, ὁ νέος θεολόγος (σ. 93-106), ὁ Bernhard von Clairvaux (σ. 107-121), ἡ Hildegard von Bingen (σ. 122-141), ὁ Γρηγόριος Παλαμᾶς (σ. 142-155), ὁ Meister Eckhart (σ. 156-170), οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ μυστικοὶ τοῦ 18' αἰῶνος (σ. 171-184), ὁ Martin Luther (σ. 185-202), ὁ Ignatius von Loyola (σ. 203-221), ἡ Teresa von Avila (σ. 222-236), ὁ Franz von Sales (σ. 237-250), ὁ Gerhard Tersteegen (σ. 251-266), ὁ Friedrich Christoph Oetinger (σ. 267-281), ὁ Charles de Foucauld (σ. 298-316), ὁ Dag Hammarskjöld (σ. 317-337) καὶ ὁ Henri le Saux-Abhishiktananda (σ. 338-354).

Τῆς παρουσιάσεως τῶν μυστικῶν προηγεῖται μία λαμπρὰ εὐσύνοπτος εἰσαγωγικὴ μελέτη περὶ τοῦ χριστιανικοῦ μυστικισμοῦ (σ. 7-16) γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ καθηγητοῦ Josef Sudbrack, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸς διὰ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν μυστικισμὸν ἐξαίρετα δημοσιεύματά του καὶ διὰ τὴν προσφορὰν του ὡς συντάκτου τοῦ περιοδικοῦ «Geist und Leben».

Ἐκ τῶν μνημονευθειῶν μελετῶν ἐπισημαίνομεν τὴν περὶ τοῦ Γρηγορίου Νύσσης μελέτην τῆς εἰδικῆς ἀσχολουμένης περὶ αὐτὸν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Strassburg καθηγήτριας Mariette Canévet, τὴν ἐμπεριστατωμένην παρουσίαν τοῦ Εὐαγγρίου

Ποντικῷ ὑπὸ τοῦ ἐν Frankfurt Καθηγητοῦ Heinrich Bacht, ὅστις εἶναι ἐπιστημονικὸς σύμβουλος τοῦ J. A. Möhler-Instituts, τὴν ἀξιέπαινον προσπάθειαν ἀντικειμενικῆς ἀξιολογήσεως τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ ὑπὸ τοῦ Jürgen Kuhlmann, ὅστις εἶναι γνωστὸς διὰ τὴν συγκρίνουσαν τὸν Γρηγόριον Παλαμᾶν μετὰ τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτου διδακτορικὴν διατριβὴν του.

Ἰδιαίτερος θέλομεν νὰ ἐξάρωμεν τὴν περὶ τοῦ Συμεὼν τοῦ νέου θεολόγου λαμπρὰν εὐσύνοπτον μελέτην τοῦ διακεκριμένου ὁμοτίμου καθηγητοῦ εἰς τὸ ἐν Würzburg Πανεπιστήμιον Hermenegild M. Biedermann, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸς διὰ τὰς ἐξαιρετοὺς μελέτας του ἐπὶ τῆς Ἱστορίας καὶ Θεολογίας τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ διὰ τὸ ὅτι ἀφ' ἐνὸς διευθύνει τὸ Ostkirchliches Institut τῶν γερμανῶν Augustiner μοναχῶν (Würzburg) καὶ ἀφ' ἑτέρου εἶναι ἐκδότης καὶ διευθυντῆς συντάξεως τοῦ περιοδικοῦ «Ostkirchliche Studien» (ἀπὸ τοῦ 1952) καὶ τῆς σειρᾶς ἐπιστημονικῶν μονογραφιῶν «Das östliche Christentum».

Ὁ τόμος, ὅστις κατακλείεται διὰ πλήθους ἐπιστημονικῶν παραπομπῶν καὶ διὰ πλουσιωτάτης σχετικῆς βιβλιογραφίας, εἶναι τῷ ὄντι σπουδαία συμβολὴ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ χριστιανικοῦ —ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ— μυστικισμοῦ, ὅστις διὰ τοῦ Henri le Saux-Abhishiktananda ἐδημιούργησε σημεῖα ἐπιδράσεως καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς μοναστικῆς παραδόσεως τῶν Ἰνδιῶν, ὡς ἀποδεικνύει εἰς τὴν καταχωρηθεῖσαν εἰς τὸν παρόντα τόμον μελέτην τῆς ἠνδολόγος καθηγήτρια Bettina Bäumer.

Ὁ ὀρθόδοξος ἀναγνώστης χαίρει, διότι ὁ παρῶν τόμος ἀποδεικνύει τὴν συμβολὴν τῆς ἑλληνικῆς θεολογικῆς σκέψεως εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς καθ' ὅλου χριστιανικῆς μυστικῆς πνευματικότητος.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Michael A. Fahey, S. J., *Current Theology. Orthodox Ecumenism and Theology, 1978-1983*. Theological Studies 44 (Dec. 1983) 625-692.

Ὁ ἰησουΐτης μοναχὸς, πατὴρ Μιχαήλ Α. Φάχου, εἶναι καθηγητῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον Κογκόρδια τῆς Μοντρεάλης, Καναδᾶ. Ὁ τίτλος τοῦ ἔργου του, εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν, ἔχει ὡς ἐξῆς: Σύγχρονος Θεολογία. Ὁρθόδοξος Οἰκουμενισμὸς καὶ Θεολογία, 1978-1983. Εἰς τὴν συνέχειαν θὰ παρουσιασθοῦν τὰ κύρια σημεῖα τοῦ ἄρθρου τούτου καὶ μερικαὶ βασικαὶ σκέψεις τοῦ συγγραφέως, εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν ὑπὸ τοῦ γράφοντος. Τοῦτο εἶναι συνέχεια παρομοίου πονήματός του τῶν ἐτῶν «1970-1978», τὸ ὁποῖον ἐνεφανίσθη εἰς τὸ ἴδιον περιοδικὸν 39 (1978) 446-485.

Αἱ κύρια ὑποδιαιρέσεις του ἐμφανίζουσι τὴν ἐξῆς εἰκόνα:

ΕἰΣΑΓΩΓΙΚΑ, σ. 625-626. I. ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ, σ. 626-660. Ἱστορικαὶ Σπουδαί, σ. 626-629. Βιβλιογραφία καὶ Χρονικά, σ. 630-632. Ἡ Ὁρθοδοξία εἰς τὰς ἐπὶ Μέρους Χώρας, σ. 632-641. Ἑπαινοὶ εἰς Ὁρθόδοξους Θεολόγους, σ. 641-643. Πρὸς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, σ. 643-644. Ὁρθόδοξος Οἰκουμενικὴ Δράσις, σ. 644-654. Τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, σ. 654-660. II. ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, σ. 660-691. Εἰσαγωγικά, σ. 660. Ὁ Χαρακτήρ τῆς Θεολογίας, σ. 660-664. Τριαδολογία, σ. 664-668. Μαρία ἡ Θεοτόκος, σ. 668-669. Ἐκκλησία καὶ Εὐχαριστιακὴ Ἐκκλησιολογία, σ. 669-674. Σύνοδοι καὶ Συνοδικότης, σ. 674-677. Τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, σ. 678-684. Αἱ Γυναῖκες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, σ. 684-687. Λειτουργία, Εἰκόνας καὶ Πνευματικότης, σ. 687-690. Ἠθικαὶ Ἀντιλήψεις, σ. 690-691. ΕΠΙΛΟΓΟΣ, σ. 692.

Τὸ πρῶτον τμήμα εἶναι ἱστορικὸν καὶ τὸ δεύτερον θεολογικόν. Τὰ εἰσαγωγικά καὶ τὸ συμπέρασμα (ἢ ὁ ἐπίλογος) διαφωτίζουν, τρόπον τινά, τὰ εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην παρατιθέμενα. Κατὰ τὸν συγγραφέα, «Ἡ περίοδος, πού καλύπτεται εἰς τὴν ἔρευαν ταύτην τῆς ὀρθοδόξου Θεολογίας (1978-1983) ... ὑπῆρξε πλουσία εἰς γεγονότα συμβολικοῦ χαρακτήρος καὶ σταθερῶν θεολογικῶν ἐπιτευγμάτων διὰ τὴν Ὀρθοδοξίαν ... Οἱ χρόνοι οὗτοι ἀπετέλεσαν μίαν ἐποχὴν χαρακτηριστικοῦ δυναμιμοῦ εἰς τὴν θεολογικὴν ζήτησιν, προκληθεῖσαν ἐν μέρει ἀπὸ τὰς διμερεῖς συσκέψεις, ἰδιαίτερος εἰς τὴν δυτικὴν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην. Ἐντάσις καὶ ἀπογοήτευσις ἐξεδηλώθησαν ἰδίως ἐν σχέσει πρὸς τὴν προσημασίαν τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης συνόδου. Παρὰ ταῦτα, αἱ ἐλπίδες παραμένουν ἔντονοι. Ὑπῆρξε μία περίοδος μὴ δυναμένη νὰ παραλληλισθῇ πρὸς ἄλλην ὡς πρὸς τὴν κατανόησιν καὶ τὸν σεβασμὸν μεταξὺ τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὅσα δημοσιεύονται ἐδῶ συνιστοῦν ἐν χρονικῶν γεγονότων καὶ ἐπιστημονικῶν ἐκδόσεων κατὰ τὰ τελευταῖα πέντε χρόνια, τὰ ὁποῖα καταδεικνύουν μίαν ἀνανεωμένην ἀφοσίωσιν πρὸς τὸ ἔργον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος» (σ. 625-626).

Γίνεται ἡ παρουσίασις καὶ ἡ συστηματικὴ ἀνάλυσις τῶν σχετικῶν γεγονότων, τῶν προσώπων, τῶν συνεδρίων καὶ ἄλλων ἐκδηλώσεων, πού συνδέονται πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, συνάμα δὲ καὶ τῶν διαφόρων ἐκδόσεων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας, ὑπὸ ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ ἀρχαίων ἀνατολικῶν, ραθολικῶν, ἀγγλικανῶν καὶ προτεσταντῶν συγγραφέων. Κυρίως γίνεται λόγος δι' ἐκδόσεις, πού γράφονται εἰς τὰς τρεῖς ἐπιστημονικὰς γλώσσας τῆς Δύσεως, τὴν ἀγγλικήν, τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν γερμανικὴν, καθὼς καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας ὅπως εἶναι ἡ ἰσπανικὴ, ἡ ἰταλικὴ, ἡ ρουμανικὴ, κ.ἄ. Ὁ συγγραφεὺς σχεδὸν ἀγνοεῖ ἢ παρέρχεται τὴν προσφορὰν τῆς ἐλληνικῆς ὀρθοδόξου θεολογίας, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ πλέον σημαντικὴ ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς εἰς τὸν ὀρθόδοξον κόσμον. Ἴδε σχετικῶς: Ἄ δ α μ α ν τ ἰ ο υ Σ τ. Ἄ ν ε σ τ ἰ δ ο υ (ἐπιμ.) Ἐλληνικὴ Θεολογικὴ Βιβλιογραφία, τεῦχος πρῶτον, Βιβλιογραφία Ἐτους 1977, Ἀθήναι 1979, παράρτημα περιοδικοῦ «Θεολογία», τόμος Ν' (1979), συνεχίζεται. Β α σ ι λ ε ἰ ο υ Θ. Σ τ α υ ρ ἰ δ ο υ, Βιβλιογραφία Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας (Εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν), β' ἐκδ., Θεσσαλονίκη 1980. Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Δημοσιεύματα, Μία Τριακονταετία (1951-1980), Ἐκκλησία καὶ Θεολογία 4 (1983) 153-199.

Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Φινλανδίας χαρακτηρίζεται ὡς αὐτοκέφαλος, χωρὶς νὰ εἶναι, ἤδη τὸ 1919 ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσίας (σ. 636-637). Ἡ ἀπαγόρευσις προσλήψεως μαθητῶν εἰς τὴν ἰ. θεολογικὴν σχολὴν τῆς Χάλκης δὲν ἀπέτελεσε τὴν ἄμεσον αἰτίαν διὰ τὸ κλείσιμον τὸ 1971 τοῦ θεολογικοῦ τμήματος τῆς σχολῆς ταύτης (634). Ὁ Μεθόδιος Φούγιας, τότε ὀρθόδοξος μητροπολίτης Ἀζώμης, ποτὲ δὲν ὑπῆρξεν «ἐπίσκοπος τῆς ἀρχαίας ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» (σ. 665).

Σταχυολογῶ ὠρισμένους χαρακτηρισμοὺς δι' ὀρθοδόξους Ἕλληνας θεολόγους. Ὁ πατὴρ Δημήτριος Κωνσταντέλλος καλεῖται «διάσημος εἰδικὸς ἐπὶ τῆς ὀρθοδόξου φιλανθρωπίας» (σ. 690), ἡ δὲ περὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐργασία του (1982) «ἐξαιρετικὴ προσφορὰ» (σ. 626).

Τὸ περιοδικὸν «Ἐπίσκεψις», τοῦ ὀρθοδόξου κέντρου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου τοῦ Σαμπεζύ, χαρακτηρίζεται ὡς «ἀναντικατάστατον» (σ. 631), ὁ δὲ Ἐλβετίας Δαμασκηνός, ὁ διευθυντὴς τούτου, «συνιστᾷ μίαν ἀπὸ τὰς κυρίας φωνὰς τῆς συγχρόνου οἰκουμενικῆς κινήσεως» (σ. 670). Πλούσιος εἰς συγχρόνους ἐργασίας ἐκλαμβάνεται ὁ τόμος τοῦ Α' σεμιναρίου τοῦ Σαμπεζύ (1980), «Ἡ Τοπικὴ καὶ ἡ Καθόλου Ἐκκλησία», Σαμπεζύ 1989 (σ. 670). Διὰ τὸν τόμον τοῦ Β' σεμιναρίου περὶ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς ΚΠόλεως, 381/1981 (Σαμπεζύ 1982), λέγεται ὅτι «εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ μείζονα θεολογικὰ ἐπιτεύγματα τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν» (σ. 675).

Τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησία καὶ Θεολογία», Α' (1980), συνεχ., (σ. 632) περιέχει ἐνίοτε κατὰ τὸ ἤμισυ καὶ ἀκόμη περισσότερον, μελέτας εἰς τὴν ἀγγλικήν, με ἐκδότην του τὸν *Θαταίρειν καὶ Μ. Βρετανίας Μεθόδιον* (σ. 665).

Τὸ δοκίμιον τοῦ *Δημοσθένους Σαβράμη* ἐπὶ τοῦ ρόλου τῶν μὴ θεολογικῶν παραγόντων διὰ τὴν ἀποξένωσιν τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως αἰεὶν ἰδιαίτερος καρποφόρον», 1977, σ. 647-648.

Ἡ ὁμιλία τοῦ Μύρων Χρυσοστόμου ἐπὶ τοῦ διαλόγου μεταξὺ τῆς ὀρθοδόξου καὶ τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν (Ἀθῆναι 1980), ἀποτελεῖ μίαν ἀλεπτομερῆ καὶ ἐλπιδοφόρον ἀξιολόγησιν τῶν ὅσων ἔχουν ἐπιτευχθῆ μέχρι στιγμῆς» (σ. 653-654, 676). «Συνθετικαὶ μελέται περὶ τοῦ μυστηριακοῦ χαρακτήρος τῆς Ἐκκλησίας ἐλλείπουν ἐσχάτως. Μία εὐπρόσδεκτος ἐξαιρέσις καὶ ἓνας τύπος οἰκουμενικῆς συνεργασίας» θεωρεῖται ἡ ἀπὸ κοινοῦ φιλοπονηθεῖσα ἐργασία μεταξὺ τοῦ Μύρων Χρυσοστόμου καὶ τοῦ *Ε. Χρ. Σούτνερ* (σ. 678). Γίνεται εὐφημος μνεία τῶν καθηγητῶν *Νικολάου Νησιώτου* καὶ *Ἰωάννου Ζηζιούλα* (σ. 670-671). Βασικὸν βοήθημα διὰ τὴν οἰκουμενικὴν θεολογίαν θεωρεῖται ὁ τόμος τῶν ὀρθοδόξων κειμένων καὶ μελετῶν (1902-1975), ὁ ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ *Δρος Κωνσταντίνου Γ. Πατέλου*, Γενεύη 1978 (σ. 644-645). Οἱ πατέρες *Στ. Χααραλαμπίδης* καὶ *Κύριλλος Ἀργέντης* ἐμφανίζονται ὡς «εὐφῆμως γνωστοὶ» ὀρθόδοξοι θεολόγοι (σ. 682). Ὁ πατὴρ *Στυλιανὸς Χάρακας* ἀναγνωρίζεται ὅτι ἐπιτελεῖ, ἰδίως εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν, «πρωτότυπον ἐργασίαν εἰς τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν καὶ ἠθικὴν θεολογίαν» (σ. 690). Ὁ συγγραφεὺς προβαίνει εἰς προσωπικὰς κρίσεις ἐπὶ διαφόρων ἰδρυμάτων, γεγονότων καὶ προσώπων.

Ἡ θέσις τῆς Ὀρθοδοξίας εἰς τὴν σοβιετικὴν ἔνωσιν ἀποτελεῖ ἐν φαινόμενον πολυσύνθετον, με πολλὰς πτυχὰς (σ. 635). Ἡ *Ρουμανία*, ἀλόγῳ τοῦ πλουσίου αὐτῆς θεολογικοῦ δυναμικοῦ, θὰ ἦτο δυνατὸν ὅπως θεωρηθῆ, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης, ἡ κυριαρχοῦσα ὀρθόδοξος χώρα σήμερον» (σ. 637). Ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος εἶναι ἡ σύσκεψις, ἡ συγκληθεῖσα τὸ 1980 ὑπὸ τῆς *ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς*, με θέμα «τὸ μέλλον τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως» (σ. 645). Ὁ διάλογος τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῆς ὀρθοδόξου καὶ τῆς ρκαθολικῆς Ἐκκλησίας δέον νὰ χαρακτηρισθῆ «ἡ πλέον σημαντικὴ τῶν οἰκουμενικῶν ἀνταλλαγῶν» (σ. 645-654). Παρατίθεται πλουσία βιβλιογραφία. «Κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν οὐδὲν ἄλλο δογματικὸν θέμα ἐμελετήθη μετὰ τόσης ἐντάσεως ὅσον τὸ τῆς Ἐκκλησίας» (σ. 669). «Θεολογικὰ ἐρωτήματα περὶ τοῦ γάμου ἐγένοντο αἰτία διὰ τὴν παραγωγὴν χρησίμων ὀρθοδόξων μελετῶν» (σ. 681). «Τὸ θέμα τῆς ἱερωσύνης ἐπέσυρεν ἐλάχιστον ἐνδιαφέρον εἰς τοὺς τελευταίους ὀρθοδόξους διαλόγους» (σ. 683-684). Τὸ ἴδιον εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τοῦ ρόλου τῶν γυναικῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν (σ. 684). «Ἐν ἐκ τῶν ἐλάχιστων γνωστῶν σημείων τῆς συγχρόνου ὀρθοδόξου σκέψεως εἶναι ἡ σπουδαιότης, ἡ ἀποδιδομένη πρὸς τὸν ἐξελισσόμενον ρόλον τῶν γυναικῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν κοινωνίαν». «Οὐδὲν τὸ νέον ἐνεφανίσθη ἐπὶ τοῦ μοναχισμοῦ, ὁ ὁποῖος συνιστᾷ μίαν ἀπὸ τὰς ἰδιαζούσας δυνάμεις τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς» (σ. 690). Ἰδιαίτερος εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν, οἱ ὀρθόδοξοι ἐξακολουθοῦν νὰ παρουσιάζουν πρωτοτύπους ἐργασίας ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς ἢ τῆς ἠθικῆς θεολογίας (σ. 690).

Τί δέον γενέσθαι; Αἱ διάφοροι μελέται, γενικῆς καὶ ἐιδικῆς φύσεως, ἐπὶ τῶν σχέσεων *Ρκαθολικισμοῦ* καὶ Ὀρθοδοξίας θὰ κατενοοῦντο καλύτερον «ἐάν ἐδίδοτο μελλοντικῶς προσοχὴ διὰ τὴν στάσιν τῶν λαϊκῶν ἔναντι τῆς ἄλλης Ἐκκλησίας καὶ ἐφηρμόζετο ἡ μέθοδος τῆς κοινωνικῆς ἀναλύσεως» (σ. 648). Διὰ τὰ συνέδρια τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ ἀγγλικανῶν, «χρειάζεται πάρα πολὺ ἡ προετοιμασία ἐνὸς χρονικοῦ ἀπὸ κάποιον, ὁ ὁποῖος παρεურίσκεται εἰς τὰς συσκέψεις ταύτας» (σ. 656). Προτείνεται ἡ μετάφρασις εἰς διαφόρους γλώσσας τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἑλβετοῦ ἐκκλησιολόγου *Ραυμόνδου Ἐρνί*, περὶ τῆς τριαδολογίας, *Φριβούργον*, 1980 καὶ τῆς ἐκκλησιολογίας ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς,

ὁμοίως (σ. 671). Τὸ θέμα περὶ τῆς χειροτονίας εἰς διακόνους καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐν γένει τῶν γυναικῶν δεόν νὰ μελετηθῇ ἀπὸ θεολογικῆς πλευρᾶς (σ. 686).

Ὁ ἐπίλογος (σ. 692) ἀνακεφαλαίωνει τὰς σκέψεις τοῦ συγγραφέως: «Τὸ πλοῦσιον ἄθροισμα τῶν θεολογικῶν συγγραφῶν, τὸ περιγραφόμενον εἰς τὸ παρὸν χρονικὸν συνιστᾷ μίαν πειστικὴν ἀπόδειξιν μιᾶς ἐντυπωσιακῆς ὀρθοδόξου δράσεως κατὰ τὰ τελευταῖα πέντε ἔτη. Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει δώσει σαφῶς τὴν ὑπόσχεσιν τῆς διὰ τὴν διαφύλαξιν τῆς ταυτότητός τῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μετοχὴν τῶν ὀρθοδοξικῶν αὐτῆς πεποιθήσεων μετὰ τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν, ἰδιαίτερος δὲ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης. Διττῶς, τόσον ἢ ἐπὶ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἀκαδημαϊκῆς συζήτησις ὑπὸ ὀρθοδόξων καὶ μὴ ὀρθοδόξων, ὅσον καὶ ἔργα μᾶλλον ἐκλαϊκευτικοῦ χαρακτήρος, ἀπευθυνόμενα πρὸς τοὺς μὴ εἰδικούς, θεραπεύουν τὰ τραύματα τῆς διαιρέσεως. Αἱ ἐκδόσεις εἶναι σχεδὸν πλήρως ἀπηλλαγμέναι ἀπὸ τὴν πολεμικὴν ἢ τὰ στερεότυπα. Παρὰ ταῦτα, πολλὰ ἀπὸ ὅσα διαδραματίζονται ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἐπιπέδου καὶ διεθνῶς, εἰς τοὺς διμερεῖς διαλόγους τελοῦν ὑπὸ τὸν μόδιον. Ἡ ἐπικρατοῦσα ἐντυπωσιακὴ ἄγνοια περὶ τὴν λειτουργικὴν λατρείαν, τὴν ζωὴν τῆς πίστεως, τὰς πνευματικὰς παραδόσεις τῶν ἄλλων ἐμποδίζει ἀκόμη τὴν ἀλληλοκατανόησιν. Ἐν ἀναφορᾷ μόνον μὲ τὰς καθολικὰς σχολὰς καὶ τὰ σεμινάρια, εὐρίσκω ἀπελπιστικὴν τὴν ἀδιαφορίαν διὰ τὰς ἀνατολικὰς χριστιανικὰς προοπτικὰς. Ἐν φάρμακον μόνον δὲν ἀρκεῖ, ἀλλὰ δεόν νὰ ληφθοῦν μέτρα διὰ τὴν εὐρυτέραν ἀπόκτησιν βιβλίων καὶ περιοδικῶν εἰς τὰς βιβλιοθήκας, διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ μέτρου τῆς ἀνταλλαγῆς καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν ἐπὶ βάσεως εὐρείας πνοῆς καὶ διὰ τὴν ἐνθάρρυνσιν τῶν ραθολικῶν εἰς τὸ νὰ ἐκμανθάνουν τὴν ἀνάγκωσιν τῆς ρουμανικῆς, τῆς ρωσικῆς καὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς. Δέον νὰ συζητηθοῦν δυσκολώτερα οἰκουμενικὰ θέματα, ὅπως εἶναι ὁ παπισμὸς, αἱ σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας, αἱ ἀρχαὶ καὶ ἡ παρούσα κλήσις τῶν ἀνατολικῶν καθολικῶν ἢ «οὐνιτικῶν» Ἐκκλησιῶν, αἱ ἀσφαλιστικαὶ δικλεῖδες διὰ τὴν ἐνότητα. Καλὸν θὰ εἶναι ὅπως ἀποβλέπωμεν εἰς τὸ μέλλον διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ μὴ ὀρθοδόξων συγγραφέων προετοιμασίαν ἐνὸς κατατοπιστικοῦ τόμου περὶ τῆς δογματικῆς θεολογίας, ὁ ὁποῖος θὰ συσσωματώσῃ τὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια περιγράφονται εἰς τὸ παρὸν σημεῖωμα» (σ. 692).

Ἡ προτεινομένη αὕτη ἐργασία, ἡ τόσον πολῦτιμος, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ καταρτισθῇ ἀπὸ τὸ ὑπάρχον θεολογικὸν δυναμικὸν ἐκ τῶν ὀρθοδόξων καὶ μὴ ὀρθοδόξων ἐπιστημόνων τῶν ΗΠΑ καὶ τοῦ Καναδά, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγεται καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ὡς ἄνω ἄρθρου. Οὗτος, ἀνήκων εἰς τὴν ΡΚαθολικὴν Ἐκκλησίαν, προβαίνει εἰς μίαν ἀξιόλογον ἀνίχνευσιν, τοποθέτησιν καὶ ἀξιολόγησιν τῆς ζωῆς τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς περὶ αὐτὴν συγγραφικῆς παραγωγῆς κατὰ τὴν πενταετίαν 1978-1983. Ἡ ἐργασία του ἀποτελεῖ ἐν ὑπόδειγμα παρομοίας φύσεως, τοῦ πῶς δηλαδὴ δύνανται νὰ ἴδουν τὴν καθ' ἡμᾶς Ὀρθοδοξίαν οἱ ἀνήκοντες εἰς μίαν τῶν ἀδελφῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, μὲ δόσιν κριτικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ μὲ πνεῦμα πλήρους κατανοήσεως καὶ ἀγάπης πρὸς αὐτήν. Καλὸν μάθημα δι' ἡμᾶς παραμένει ἡ πραγματικότης, τὸ πῶς δηλαδὴ μᾶς βλέπουν οἱ ἄλλοι, τόσον ὡς ἄτομα ὅσον καὶ ὡς σύνολον.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Nairobi to Vancouver, 1975-1983, Report of the Central Committee to the Sixth Assembly of the World Council of Churches, Geneva: World Council of Churches, 1983, pp. I-IX, 1-238.

Ὁ παρὼν τόμος ἐμφανίζει τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ΠΣΕ κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα μεταξὺ τῶν δύο τελευταίων γενικῶν συνελεύσεων, Ἐ' Ναϊρόμπι 1975 καὶ Στ' Βανκούβερ 1983. Κάθε τμήμα, κεφάλαιον καὶ ὑποδιαίρεσις αὐτοῦ γράφονται ἀπὸ τὰ ὑπεύ-

θυνα πρόσωπα ἢ ἐπιτροπὰς τῶν ἀναλόγων γραφείων ἢ ἄλλων ἐνοτήτων κ.λπ. τοῦ συμβουλίου τούτου. Παρουσιάζει τὴν μορφήν ἐκθέσεων πεπραγμένων καὶ τῶν δέον γενέσθαι. Δι' αὐτὸ καὶ συνιστᾷ μίαν σοβαρὰν πηγήν καὶ βοήθημα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ΠΣΕ κατὰ τὰ ἔτη 1975-1983, καθὼς καὶ διὰ τὴν ὀρθόδοξον μετὰ τοῦ συμβουλίου συνεργασίαν κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον.

Πίναξ Περιεχομένων, σ. III-IV. Ἐδουάρδου Σκώττ, Πρόλογος, σ. V-VI. Ὁ πρόεδρος τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ΠΣΕ κατὰ τὸ διάστημα 1975-1983 ἀγγλικανὸς ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Καναδᾶ Ἐδουάρδος Σκώττ, στρέφει τὸν λόγον γύρω ἀπὸ τὸ ὄραμα τῶν ἱδρυτῶν τοῦ συμβουλίου τὸ 1948 καὶ συνδέει πρὸς αὐτὸ τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ ΠΣΕ. Φιλίππου Πόττερ, Εἰσαγωγή, σ. VII-XXV. Ὁ δρ. Φίλιππος Πόττερ προβαίνει εἰς μίαν ἀνάλυσιν τῆς περιόδου 1975-1983, ἀπὸ τὴν ὑπεύθυνον θέσιν τοῦ γενικοῦ Γραμματέως τὴν ὁποίαν κατέχει (τοῦ ΠΣΕ). Ὁμιλεῖ καὶ αὐτὸς διὰ τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ ΠΣΕ. Κάμνει λόγον διὰ τὴν προσφορὰν τῆς Ὁρθοδόξου θεολογίας (σ. XXII). Η ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ, σ. 1-44. Εἰσαγωγή, σ. 1. Σχέσεις μετὰ τῶν Μελῶν Ἐκκλησιῶν, σ. 1-6. Αἱ ἐπισκέψεις τῶν κλιμακίων τοῦ ΠΣΕ πρὸς τὰς ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας-μέλη (σ. 2). Ἡ προσφορὰ τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν κατὰ τοὺς ὑπὸ ἐξέτασιν χρόνους «ὑπῆρξε περισσότερον δυναμικῆ, ἀξιόλογος καὶ δημιουργικῆ». Ὁ ρόλος τοῦ ὀρθοδόξου ὁμίλου ἐργασίας εἰς τὴν Γενεὴν. Ἡ σημασία τῶν ὀρθοδόξων προπαρασκευαστικῶν συνελεύσεων διὰ τὴν Στ' γενικὴν συνέλευσιν (σ. 2-3). [Ἴδε: Τσέτση, Γεωργίου Θ., ἐκδ., Ὁρθόδοξος Σκέψις, Ἐκθέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Διασκέψεων τῶν Διοργανουμένων ὑπὸ τοῦ ΠΣΕ, 1975-1983, Γενεὴ, ΠΣΕ, 1983, ἀγγλιστί. Ἐπίσκεψις (Βιβλιοκρισία), 14 (1983) ἀρ. 298, σ. 13-14. Σταυρίδου, Β. Θ., Βιβλιοκρισία ὑπὸ δημοσίευσιν].

Ἡ συνάντησις τῶν ἀξιωματοῦχων τοῦ ΠΣΕ μετὰ τῶν ἐκπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν-μελῶν τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, Βουδαπέστη, Μάρτιος 1977 (σ. 4). Τὸ 1982 ἡ αὐτόνομος ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Φιλλανδίας ἐγένετο μέλος τοῦ ΠΣΕ (σ. 6). Σχέσεις μετ' ἄλλων Ἐκκλησιῶν καὶ Οἰκουμενικῶν Σωμάτων, σ. 7-12. ΠΣΕ-ΡΚαθολικὴ Ἐκκλησία, σ. 7-8. Ὁ τομεὺς τῶν σχέσεων τοῦ ΠΣΕ μετὰ τῶν παγκοσμίων χριστιανικῶν κοινωνιῶν σημαντικὸς διὰ τὸ μέλλον (σ. 10). Τὰ Διοικητικὰ Σώματα τοῦ ΠΣΕ, σ. 12-14. Δημόσια θέματα, σ. 14-15. Αἱ προετοιμασίαι διὰ τὴν Συνέλευσιν, σ. 16-17. Αἱ ἐπισκέψεις τῶν κλιμακίων τοῦ ΠΣΕ πρὸς τὰς Ἐκκλησίας-μέλη νέον φαινόμενον (σ. 17). Δομαὶ καὶ εὐθῦναι τῆς Γραμματείας, σ. 18-20. Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς γενικῆς γραμματείας ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ τὸ 1977 (σ. 13, 18). Ἡ προσφορὰ τοῦ ὀρθοδόξου ὁμίλου ἐργασίας εἰς τὴν Γενεὴν (σ. 18). Ἀνάγκη διορισμοῦ περισσότερων ὀρθοδόξων εἰς τὴν γραμματείαν τοῦ ΠΣΕ (σ. 20). Τὸ οἰκουμενικὸν Ἰνστιτούτον τοῦ Μποσσαί, σ. 20-26. [Ἴδε: Σταυρίδου, Π.Θ., Τὸ Οἰκουμενικὸν Ἰνστιτούτον τοῦ Μποσσαί, Ἐκκλησία, καὶ Θεολογία 3 (1982) 431-440. Θεολογία 54 (1983) 926-931]. Ἐγγὴ διὰ τὴν παρουσίαν περισσότερων ὀρθοδόξων φοιτητῶν εἰς τὸ Ἰνστιτούτον (σ. 22-23). Ἡ σημασία τοῦ σεμιναρίου τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας καὶ πνευματικότητος (σ. 22, 24). Τμῆμα Ἐπικοινωνιῶν, σ. 26-33. Ἡ μαθητεία ἐνὸς ὀρθοδόξου ρώσσου ἐκδότου ἐδῶ (σ. 27). Ἡ Βιβλιοθήκη, σ. 34-35. Ἡ βιβλιοθήκη εἶναι ἡλικίας 40 ἐτῶν. Προσφέρει τὰς ὑπηρεσίας της κατὰ τρεῖς τρόπους, διὰ τῆς βιβλιογραφίας, τῶν πηγῶν-κειμένων καὶ τῆς πληροφοριοδοτήσεως. Ὑφίστανται εἰς αὐτὴν 400 περίπου διδακτορικαὶ διατριβαὶ ἐπὶ Οἰκουμενικῶν θεμάτων. Ἡ βιβλιοθήκη διαθέτει 80.000 περίπου τόμους. Ἐχει 18.000 κιβώτια ἀρχαιακοῦ ὑλικοῦ καὶ ἐν τμῆμα χωριστὸν δι' ἔγγραφα ἐμπιστευτικοῦ χαρακτήρος. Γραφεῖον Συντονισμοῦ Προσόδων καὶ Ἀναπτύξεως, σ. 35-38. Τὸ Γραφεῖον τῆς Νέας Ὑόρκης, σ. 38-44. Ἡ συνέχεια τούτου ἀναγκαία, κατόπιν τῶν ἀναλόγων προσαρμογῶν. Ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, σ. 45-70. Σημαντικὸν διὰ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ συμβουλίου,

ΕΝΟΤΗΣ Α΄, ΠΙΣΤΙΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΑ, σ. 71-115 (71-77). Περιλαμβάνει τὰς ὑποενότητες: 1) Ἐπιτροπὴ Πίστεως καὶ Τάξεως. 2) Ἐπιτροπὴ τῆς Παγκοσμίου Ἱεραποστολῆς καὶ Εὐαγγελισμοῦ. 3) Ἐκκλησία καὶ Κοινωνία. 4) Ἐπιτροπὴ τοῦ Διαλόγου μετὰ τῶν Ἀνθρώπων τῶν Ζωσῶν Πίστεων καὶ Ἰδεολογιῶν. 5. Πρόγραμμα ἐπὶ τῆς Θεολογικῆς Ἐκπαιδεύσεως (—1981). ΡΚαθολικοὶ-Πίστις καὶ Τάξις, σ. 74. Ἐπιτροπὴ Πίστεως καὶ Τάξεως, σ. 77-87. Τὸ θέμα: «Πρὸς μίαν Κοινὴν Ἐκφρασιν τῆς Ἀποστολικῆς Πίστεως σήμερον». Τρεῖς συσκέψεις ἐπ’ αὐτοῦ τὸ 1981, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ δύο εἰς Σαμπεζύ καὶ Ὁδησόν (σ. 80). Προτείνεται ἡ σύγκλησις τοῦ Ε΄ παγκοσμίου συνεδρίου Πίστεως καὶ Τάξεως τοῦ ΠΣΕ πιθανῶς τὸ 1987, ὅποτε συμπύπτει ἡ 1200ῆ ἐπέτειος τῆς Ζ΄ οἰκουμενικῆς συνόδου, Νίκαια, 787.

Προηγούμενα συνέδρια: Α΄ Λωζάννη 1927, Β΄ Ἐδιμβούργον 1937, Γ΄ Λοῦνδ 1952, Δ΄ Μοντρεάλ 1963. Ἡδὴ ἡ θεολογικὴ σχολὴ τοῦ Μπάρι ἀνήγγειλε τὴν σύγκλησιν διεθνῶς θεολογικοῦ συνεδρίου μετὰ θέμα τὴν Ζ΄ οἰκουμενικὴν σύνοδον, Νίκαια 787 (787/1987) τὸ 1987. Ἐπιτροπὴ τῆς Παγκοσμίου Ἱεραποστολῆς καὶ Εὐαγγελισμοῦ, σ. 87-99. Ρωμαιοκαθολικοί, σ. 89, 90, 92, 98, 99. Τὸ συνέδριον τῆς παγκοσμίου ἱεραποστολῆς «Ἐλθέτω ἡ Βασιλεία σου», Μελβούρνη, Αὐστραλία, 1980, γεγονὸς (σ. 90-91). Ἡ ὀρθόδοξος συμβολὴ εἰς αὐτὸ (σ. 90). Τὸ γραφεῖον τῶν ὀρθοδόξων σπουδῶν καὶ σχέσεων τῆς ἐπιτροπῆς (σ. 93-94). Σχέσεις τῶν ὀρθοδόξων πρὸς τὴν ἱεραποστολὴν καὶ τὴν ἐπιτροπὴν. Ὁρθόδοξα συνέδρια. Ἐκδόσεις (σ. 94). Εὐχὴ περὶ τῆς δημιουργίας ἐνὸς ὀρθοδόξου συμβουλευτικοῦ ὁμίλου διὰ τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην (σ. 98). Ἱεραποστολὴ καὶ ὀρθόδοξος μοναχισμὸς (σ. 99). Ἐκκλησία καὶ Κοινωνία, σ. 99-107. Ὁρθόδοξος Ἐκδοσις, σ. 101. Τὸ παγκόσμιον συνέδριον, «Ἡ Συμβολὴ τῆς Πίστεως, τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Τεχνολογίας εἰς τὸν Ἀγῶνα διὰ Μίαν Δικαίαν, ἐν Μετοχῇ καὶ Συντηρουμένην Κοινωνίαν», Ἰνστιτούτον Τεχνολογίας τῆς Μασσαχουσέττης, Βοστώνη, 1979. Ἐπιτροπὴ τοῦ Διαλόγου μετὰ τῶν ἀνθρώπων τῶν Ζωσῶν Πίστεων καὶ Ἰδεολογιῶν, σ. 107-115. Συνέδριον τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης εἰς Σαμπεζύ, Ἰούνιος 1976 (σ. 110). ΡΚαθολικοί, σ. 115.

ΕΝΟΤΗΣ Β΄, ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ὙΠΗΡΕΣΙΑ, σ. 116-178 (116-132). Ἡ Β΄ ἐνότης περιλαμβάνει τὰς ὑποενότητες ἢ ἐπιτροπὰς, τῶν ὁποίων ἡ ἀπαρίθμησις ἀκολουθεῖ. ΡΚαθολικοί, σ. 124, 127-131. Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῶν διεθνῶν Ζητημάτων, σ. 133-130. Περιφερειακὰ συνέδρια: Κίεβον 1979, Λάρινακα Ἰούνιος 1980. Ἐπιτροπὴ Διεκκλησιαστικῆς Βοηθείας, Προσφύγων καὶ Παγκοσμίου Ὑπηρεσίας, σ. 140-150. [Ἰδε: Τσέτση, Γεωργίου Θ., Ἡ Διεκκλησιαστικὴ συνεργασία στὴν Ἑλλάδα, Ἐκθεσις Πεπραγμένων τῆς Ἐπιτροπῆς Διεκκλησιαστικῆς Βοηθείας τοῦ ΠΣΕ, Ἀθήναι, 1983. Βιβλιοκρισία ὑπὸ Β. Θ. Σταυρίδου εἰς τὴν Θεολογίαν]. Ἡ προσφορὰ τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ ἀνθρωπίνου πόνου. Πρόγραμμα καταπολεμήσεως τοῦ Φυλετισμοῦ, σ. 150-159. Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς Συμμετοχῆς τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν Ἀνάπτυξιν σ. 160-169. Ὁρθόδοξον συνέδριον εἰς τὸ Κίεβον. Συνέδρια τῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν Σόφριαν (1978), καὶ τὴν Κρήτην (Μάρτιος 1980), σ. 162-163. Ἡ Χριστιανικὴ Ἱατρικὴ Ἐπιτροπὴ, σ. 169-178. ΡΚαθολικοί, σ. 174-175.

ΕΝΟΤΗΣ Γ΄, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ, σ. 179-213 (179-181). Ἐκπαιδευσις, σ. 181-194. ΡΚαθολικοί, σ. 182, 188, 189, 190. Αἱ Ἐκκλησῆσαι ὀρθόδοξοι καὶ τῆς ἐγγῆς Ἀνατολῆς δὲν ἐκάλεσαν εἰς συνεργασίαν τὸ γραφεῖον βιβλικῶν σπουδῶν τοῦ ΠΣΕ (σ. 188). Πρόγραμμα ἐπὶ τῆς Θεολογικῆς Ἐκπαιδεύσεως, σ. 194-199. Διὰ πρώτην φοράν συνῆλθε σύσκεψις τῶν ὀρθοδόξων θεολογικῶν σχολῶν εἰς τὴν Βασιλείαν τῆς Ἑλβετίας (σ. 195-196). [Ἰδε: Σταυρίδου, Β. Θ., Ὁρθόδοξος Θεολογικὴ Ἐκπαιδευσις διὰ τὴν Ζωὴν καὶ Μαρτυρίαν τῆς Ἐκκλησίας (Διάσκεψις Βασιλείας, 4-8 Ἰουλίου 1978), Θεολογία 51 (1980) 608-617]. Ἀνανέωσις καὶ Κοινωνικὴ Ζωή, σ. 199-203. Συνέδρια:

«Ἡ Λατρεία τῆς Κοινότητος», Κρήτη, 1978. «Ἡ Ζωὴ καὶ ἡ Μαρτυρία τῆς Τοπικῆς Κοινοτήτος», Κύπρος, 1979. Αἱ Γυναῖκες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Κοινωνίαν, σ. 203-209. Συνέδρια: «Ὁρθόδοξοι Γυναῖκες», Ρουμανία, 1976. Τὸ Συνέδριον τῶν Ὁρθοδόξων Γυναικῶν τῆς μέσης Ἀνατολῆς, Κάϊρον, 1978. Διὰ τὸ μέλλον, ἡ ὑποεπιτροπὴ αὕτη ἀκαλεῖται δι' ἓνα βαθύτερον διάλογον μετὰ τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ρόλου τῆς γυναικὸς» (σ. 209). Νεολαία, σ. 209-213. Ἡ ὑποεπὶ τῆς αὐτῆς ἔχει ὀργανικὰς σχέσεις μετὰ οἰκουμηνικοὺς ὀργανισμοὺς νεολαίας εἰς ὁκτὼ περιοχὰς καὶ μετὰ τὸν Σύνδεσμον (σ. 210). Συνέδρια: Σύσκεψις Νέων Ἀφρικῆς-Εὐρώπης-Μέσης Ἀνατολῆς, Κύπρος, Αὐγούστος 1980. Ἀνανέωσις καὶ Ἀπελευθέρωσις τῶν Καταπιεζομένων-Καταδυναστευομένων, Κύπρος, 1980. ΡΚαθολικοί, σ. 211.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ, σ. 214-238. 1. Κατάλογος Βιβλίων κατ' ἐκλογὴν ἐκδοθέντων μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1975-1983, σ. 214-219. 2. Μέλη τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, σ. 220-224. 3. Ἐκκλησιαί-Μέλη, σ. 225-235. 4. Συντημήσεις, σ. 236-238.

Λόγω τοῦ ἰδιαιτέρου χαρακτήρος τοῦ βιβλίου, ἀναπόφευκται προβάλλουν εἰς διάφορα μέρη τούτου αἱ ἐπαναλήψεις τῶν αὐτῶν πραγμάτων, βεβαίως ὑπὸ διάφορον προοπτικὴν. Τονίζεται ὁ παράγων τῶν συμβαινόντων διὰ πρώτην φοράν (σ. 17, 29, 66, 96, 109-110). Τίθενται ἐρωτήματα (σ. 1, 12-13, 31, 47, 52, 57, 60, 61, 63, 76, 79, 82, 95, 187, 188, 203). Δίδονται οἱ ὀρισμοί. Γίνονται περιγραφαί. Σημειοῦνται τὰ προβλήματα. Προβάλλουν αἱ διαπιστώσεις. Παρακολουθοῦνται μετὰ πολλῆς προσοχῆς αἱ σχέσεις τῆς Ρκαθολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ ΠΣΕ.

Ὁ γράφων, εἰς τὸ σημειώματόν του τοῦτο, προσεπάθησε, κατὰ ἓνα σύντομον καὶ εὐληπτον τρόπον, νὰ παρουσιάσῃ τὸν μηχανισμόν τοῦ ΠΣΕ καὶ τὰς σχέσεις τούτου πρὸς τὰς ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας (1975-1983), ὅπως ἐξάγονται μετὰ ἀπὸ τὸν ὑπὸ ἐξέτασιν τόμον.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ